

ปัญหาและข้อขัดข้องในการบังคับคดีสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง

อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการบังคับคดีในปัจจุบัน ยังนับว่ามีปัญหาและไม่สอดคล้องกับหลักแนวความคิดและเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างแท้จริง ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงและแก้ไขอยู่หลายประการ แต่วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะวิเคราะห์ถึงปัญหาบางประการของกระบวนการ หรือวิธีการบังคับคดีทางแพ่ง ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ หรือเป็นหัวใจของการดำเนินการของรัฐ ที่จะต้องดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้เต็มตามคำพิพากษามากที่สุด ประกอบกับลูกหนี้ตามคำพิพากษาต้องไม่ได้รับความเสียหายจากการถูกบังคับชำระหนี้ตามคำพิพากษา เกินกว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษา และต้องมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ได้อย่างสมประโยชน์มากที่สุด และเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดของวิธีพิจารณาความแพ่ง เกี่ยวกับกระบวนการบังคับคดี ที่จะต้องสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว เพื่อให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ที่จะมีการบังคับคดีตามนั้น มีความศักดิ์สิทธิ์และมีประสิทธิผลมากที่สุด แต่ระบบการบังคับคดีในปัจจุบัน ยังไม่สอดคล้องกับแนวความคิด และหลักการของการดำเนินการบังคับคดีทางแพ่งอย่างแท้จริง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาบางประการที่ตามมามากมาย ทั้งในด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ และสังคม ฉะนั้น กระบวนการบังคับคดี จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดและวางระบบของการบังคับคดี ให้สอดคล้องต้องกัน ทั้งในด้านองค์กร บุคคลากร ขั้นตอน และวิธีการ ต่าง ๆ ของกระบวนการบังคับคดี ซึ่งถ้าหากมีส่วนจัดการกระบวนการบังคับคดีที่ดี มีการวางระบบ ความสัมพันธ์ ความสอดคล้องต้องกัน ของกระบวนการต่าง ๆ เป็นอย่างดีแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า กระบวนการบังคับคดีย่อมจะก่อให้เกิดความคล่องตัว ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการดำเนินการบังคับคดีให้เป็นไป ตามแนวความคิดของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีความสอดคล้องกับกฎหมายสารบัญญัติ และถือว่ารรัฐได้ดำเนินการคุ้มครองผลประโยชน์ของเอกชนให้เกิดความเสมอภาค (Fairness) และคำนึงถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจ ให้ประชาชนเกิดความศรัทธา เกิดความยุติธรรม ไม่เสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย ไม่ซ้ำซ้อน แดกแฉง และเป็นไปตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงของคู่ความต่อไป ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเสนอถึงปัญหาของกระบวนการบังคับคดี โดยจะขอกล่าวเฉพาะเรื่อง การยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่าง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งไม่ตรงกับหลักแนวความคิดของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวมา ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกี่ยวข้อง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้พ้นจากการบังคับคดี

ถ้าบุคคลซึ่งแพ้คดีหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือคำสั่งบุคคลผู้ชนะคดีหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยอาศัยหรือตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ฉะนั้นหากผู้แพ้คดีหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาทั้งหมด หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาชำระหนี้ตามคำพิพากษาทั้งหมดก็ไม่มีอะไรจะบังคับ¹ แต่หากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วน เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็จะต้องดำเนินการบังคับคดีตามที่กฎหมายกำหนด คือ ผู้ชนะคดีจะต้องร้องขอให้บังคับคดี และนำยื่นต่อศาลภายในระยะเวลา 10 ปี เพื่อให้ศาลออกหมายบังคับคดีหรือบังคับด้วยวิธีอื่นใด ตามสภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้ และถือว่าการบังคับคดีเริ่มต้นนับแต่วันยื่นคำขอ หากยื่นเลยระยะเวลา 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษา เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็หมดสิทธิบังคับคดี ส่วนวิธีการต่อจากนั้นไปแม้จะเลย 10 ปี หรือเสร็จภายหลังนั้น ก็ยังถือว่าบังคับคดีภายในระยะเวลา 10 ปี² ดังนั้น ถ้าศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างใดในคดี ซึ่งจะต้องมีการบังคับคดีศาลจะมีคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นเสียแต่ว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะอยู่ในศาลที่มีคำบังคับนั้น และศาลได้สั่งให้ลงลายมือชื่อไว้ หากเป็นกรณีที่ต้องขอให้ศาลออกหมายแจ้งคำบังคับนั้นเนื่องจาก ลูกหนี้ตามคำพิพากษายังไม่ทราบคำพิพากษา เพราะไม่ได้มาฟังคำพิพากษา หรือการมอบอำนาจให้ผู้อื่นมาฟังคำพิพากษาก็ยังถือไม่ได้ว่า ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบคำพิพากษาแล้ว จึงต้องมีการออกคำบังคับ ระยะเวลาแจ้งการออกคำบังคับ ก็ต้องมาดำเนินการให้ศาลออกหมายแจ้งคำบังคับ ให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษา ภายในกำหนดระยะเวลาที่ระบุไว้ในหมายบังคับ เมื่อศาลอนุญาต เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็จะต้องมีการส่งคำบังคับ ให้กับลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ เมื่อส่งให้ลูกหนี้ทราบตามคำบังคับแล้ว ก็จะต้องมีระยะเวลาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษา ภายในกำหนดที่ระบุไว้ในคำบังคับ ซึ่งศาลจะกำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติภายใน 30 วัน

¹ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ , คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด , 2540) , หน้า 100.

² ประจักษ์ พุทธิสมบัติ , คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี , หน้า 108.

³ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 272

นับแต่วันที่ได้รับหมายแจ้งคำบังคับ หรือ ถ้าเป็นกรณีที่ส่งคำบังคับโดยวิธีปิดหมาย โดยเจ้าพนักงานของศาล ผลของหมายแจ้งคำบังคับจะเริ่มต้นเมื่อพ้นระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันที่ปิดหมาย คั่งนั้น ในกรณีนี้ ระยะเวลาที่จะให้พ้นกำหนดเวลาในหมายแจ้งคำบังคับ จะต้องใช้เวลาถึง 45 วัน เป็นอย่างน้อย

เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา ภายในกำหนดเวลาที่แจ้งไว้ในคำบังคับแล้ว และเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีความประสงค์จะดำเนินการบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องยื่นคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีอีก

เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำบังคับและเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา มีความประสงค์จะดำเนินการบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องยื่นคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี โดยคำขอนั้น ให้ระบุถึงคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งจะขอให้มีการบังคับคดีตามนั้น จำนวนที่ยังมิได้รับชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น⁴ วิธีการบังคับคดีซึ่งขอให้ออกหมายนั้น ศาลที่ออกหมายบังคับคดี (ศาลที่ได้พิจารณาและชี้ขาดคดีในชั้นต้น) จะออกหมายบังคับคดีตามคำขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา เมื่อปรากฏว่า คำบังคับนั้นได้ส่งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ลงชื่อไว้เป็นสำคัญแล้ว และระยะเวลาที่ศาลได้กำหนดไว้ให้ปฏิบัติตามคำบังคับนั้นได้ล่วงพ้นไปแล้ว รวมทั้งคำขอที่ศาลออกหมายบังคับคดี มีข้อความครบถ้วนตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนด⁵ หมายบังคับคดีจะมีข้อความที่เป็นคำสั่งตั้งเจ้าพนักงานผู้เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีระบุคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่บังคับให้จำเลยชำระเงินหรือให้ปฏิบัติตามการอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ชัดเจน โดยแจ้งให้ทราบว่าบัดนี้โจทก์ขอให้บังคับคดีและแจ้งด้วยว่าจะให้เจ้าพนักงานจัดการบังคับคดีโดยวิธีใด⁶ หมายบังคับคดีนี้ศาลจะส่งโดยแจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ เว้นแต่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะได้นำหมายไปให้แก่เจ้าพนักงานเอง ส่วนลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้ส่งสำเนาหมายให้ต่อเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้จัดการส่ง แต่ถ้ามิได้มีการส่งหมายดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่ต้องแสดงหมายนั้น⁷ ซึ่งในการดำเนินการในชั้นตอนนี้

⁴ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275

⁵ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 276

⁶ พระนิตินการณัประสม คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง , (กรุงเทพมหานคร : แสงทองการพิมพ์, 2515), หน้า 807 - 808.

⁷ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 276

อาจจะต้องใช้ระยะเวลาไม่น้อยกว่า 7 วัน ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อรวมระยะเวลา นับตั้งแต่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง จนกระทั่งถึงวันที่มีการตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อทำการยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ต้องใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 52 วัน เป็นอย่างน้อย ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวนี้นี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ไม่อาจดำเนินการบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้เลย จึงเป็นช่วงเวลาที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีโอกาสที่จะดำเนินการ ยักย้าย ถ้ายเท หลบซ่อน หรือจำหน่ายจ่ายโอน ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ให้พ้นจากการบังคับคดีได้ หรือบางกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษา จะทำการโดยสมคบกับบุคคลอื่น ทำนิติกรรมรับโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ ทั้งที่รู้อยู่แล้ว จะทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีโอกาสที่จะดำเนินการ จำหน่ายจ่ายโอน หรือกระทำการใด ๆ ในทรัพย์สินของตนเพื่อไม่ให้ ทรัพย์สินของตนเองนั้นตกอยู่ในการบังคับคดีได้ โดยที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่สามารถยับยั้งการกระทำดังกล่าวของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ ซึ่งเมื่อคำนึงถึงทรัพย์สินที่จะยึด โดยเฉพาะสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างเป็นทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ง่าย อีกทั้งการทำนิติกรรม โดยเฉพาะการซื้อขาย กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่เมื่อขณะทำการซื้อขายกัน⁸ เมื่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตกเป็นของคนอื่น เมื่อถึงการดำเนินการบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ก็ไม่อาจบังคับคดีในทรัพย์สินนั้นได้ เพราะเป็นทรัพย์สินของบุคคลภายนอกแล้ว การจะดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ทรัพย์สินนั้นตกอยู่ในการบังคับคดี ก็จะเป็นเพียงมาตรการที่บังคับตามกฎหมายได้ คือ การร้องขอให้ศาลเพิกถอนการฉ้อฉล⁹ การจะเพิกถอนด้วยวิธีการนี้ได้ จะต้องได้ความว่า เป็นการทำนิติกรรมหรือซื้อขาย ซึ่งลูกหนี้ได้กระทำลง โดยทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ดังนี้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการทำนิติกรรมนั้นๆ ได้ แต่หากการทำนิติกรรมนั้น บุคคลภายนอกสุจริตและเสียค่าตอบแทน เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะร้องขอให้เพิกถอนการทำนิติกรรมนั้นไม่ได้ ถึงแม้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะใช้มาตรการตามกฎหมายในการขอให้ศาลเพิกถอนการฉ้อฉลได้ ศาลก็จะทำการไต่สวนคำร้องขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และจะต้องมีภาระหน้าที่ในการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่านิติกรรมที่กระทำลงนั้นเกิดจากการฉ้อฉลและทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เป็นการพิสูจน์ที่ค่อนข้างยาก และจะต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดี ซึ่งทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย มาตรการเพิกถอนการฉ้อฉลนี้ จึงไม่ใช่การแก้ปัญหาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของการดำเนินการบังคับคดีอย่างแท้จริง

⁸ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458

⁹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237

ส่วนกรณีที่ระยะเวลาที่กำหนดในคำบังคับเพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ปฏิบัติตามคำพิพากษาแล้ว ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ลูกหนี้ตามคำพิพากษา กำลังขยับย้ายถ่ายเท หรือจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะร้องขอต่อศาลให้ห้ามจำหน่ายจ่ายโอน ในช่วงเวลาที่ยังไม่สิ้นสุดในคำบังคับได้หรือไม่ หรือกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีหนึ่งซึ่งแพ้คดี และยังไม่ทราบคำบังคับของศาล อยู่ระหว่างเวลาจะขอให้ส่งคำบังคับ กำลังจะขยับย้าย จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะขอให้ยึดหรืออายัดชั่วคราวได้หรือไม่ จากการศึกษาผู้เขียนพบว่ามีกฎหมายโดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 วรรคแรก อนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวได้ก่อนพิพากษาเท่านั้น ซึ่งถ้าหากหลังศาลพิพากษาไปแล้ว ถ้าพ้นกำหนดคำบังคับแล้ว จึงจะขอให้ออกหมายบังคับคดีได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275 , 276 จึงเห็นได้ว่าตามกฎหมาย จะขอใช้วิธีการชั่วคราวไม่ได้ จะต้องรอก่อนกว่าจะขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเท่านั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า กรณีดังกล่าวไม่เป็นการยุติธรรม สำหรับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่สุจริตเลย ถ้าจะไม่ยอมให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ได้ขอให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินชั่วคราวหลังคำพิพากษา ช่วงก่อนที่จะออกหมายบังคับคดี เพราะแม้แต่ก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งยังไม่พบว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา จะชนะคดีได้หรือไม่ ศาลยังอาจอนุญาตให้ยึดหรืออายัดชั่วคราวได้ และเมื่อศาลอนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาแล้ว วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษายังมีผลไปจนถึงหลังคำพิพากษา จนถึงเวลาที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจขอหมายบังคับคดีได้ ถ้าไม่ขอหมายบังคับคดีในกำหนดจึงจะสิ้นผล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 260 (2) หากไม่ได้มีการขอใช้วิธีการชั่วคราวไว้ก่อนศาลพิพากษา แต่ในที่สุดศาลตัดสินให้ชนะคดีแล้ว กลับขอใช้วิธีการชั่วคราวไม่ได้ ต้องรอก่อนกว่าจะขอให้ออกหมายบังคับคดีได้ ซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อย แล้วแต่ว่าจำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) จะมาฟังคำพิพากษาหรือไม่ ถ้าไม่มาฟังคำพิพากษาและต้องส่งคำบังคับ กว่าที่จะออกหมายบังคับคดีได้ ก็อาจตั้ง 2 เดือนขึ้นไป ระยะเวลาเท่านี้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่สุจริต ก็อาจขยับย้ายถ่ายเททรัพย์สิน ทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาที่ดีที่สุจริต ไม่อาจบังคับเอาทรัพย์สินมาชำระหนี้ได้ ระยะเวลาที่กำหนดในคำบังคับให้ประโยชน์แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา จะได้มีเวลาเตรียมชำระหนี้ตามกฎหมาย ถ้ากลับกลายเป็นว่าให้โอกาสลูกหนี้ตามคำพิพากษา จำหน่ายถ่ายเทขยับย้าย ทรัพย์สิน เพื่อฉ้อโกงเจ้าหนี้ โดยไม่มีมาตรการที่จะรักษาผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ผู้ชนะคดี โดยเฉพาะเจ้าหนี้ที่ดี ก็จะไม่เป็นธรรม และน่าจะไม่ใช่เจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้เขียนจึงเห็นว่า การดำเนินการบังคับคดีให้มีการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง เพื่อชำระหนี้เงินให้กับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา จึงไม่ก่อยบรรลุดุเดือดประสงค์ และไม่ก่อยสมเจตนารมณ์ ของการบังคับคดี ในเรื่องของการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอย่างแท้จริง และเห็นควรให้มีการแก้ไข ให้นำเอาวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษามาใช้ หลังคำพิพากษาได้ ไม่ว่าจะเป็นการนำมาใช้โดย

ตรง หรือนำมาใช้โดยอนุโลม โดยผู้เขียนจะนำเสนอในบทสรุปและเสนอแนะต่อไป

4.2 ปัญหาการค้ำของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ในการดำเนินการในขั้นตอนของการบังคับคดี เมื่อได้มีการตั้งเจ้าพนักงานเพื่อทำการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็จะต้องนำเจ้าพนักงานบังคับคดี ไปทำการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตามกำหนดวันเวลาในการบังคับคดี ที่เจ้าพนักงานมีอำนาจกระทำ เฉพาะระหว่างพระอาทิตย์ถึงพระอาทิตย์ตกนั้น ถ้ากระทำการบังคับคดีไม่เสร็จ เจ้าพนักงานจะกระทำต่อไปได้หรือไม่ ในกรณีนี้นักกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่ง ได้ให้ข้อพิจารณาไว้ว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 96 บัญญัติถึงการค้ำในที่รโหฐานว่า ต้องกระทำระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก แต่มีข้อยกเว้นว่า “เมื่อลงมือค้ำแต่ในเวลากลางวัน ถ้ายังไม่เสร็จจะค้ำต่อไปในเวลากลางคืนก็ได้” ส่วนการบังคับคดีไม่มีบทบัญญัติข้อยกเว้นไว้ ดังนั้น เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีเริ่มต้นในเวลากลางวันยังไม่เสร็จก็จะดำเนินต่อไปในเวลากลางคืนหาได้ไม่¹⁰

และสำหรับวันดำเนินการ ก็ต้องเป็นวันปฏิบัติราชการ ไม่ใช่วันหยุดราชการ ยกเว้นในกรณีมีเหตุฉุกเฉิน เจ้าพนักงานบังคับคดีจะค้ำในเวลากลางคืน หรือในวันหยุดราชการก็ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เช่น กรณีที่ลูกหนี้กำลังขนย้ายทรัพย์สินหรือกรณีที่ไม่สามารถไปทำการในวันทำการปกติได้ เพราะหากไม่รีบยึดทรัพย์ ก็ยากที่จะติดตามหาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้¹¹

ส่วนวิธีการค้ำเพื่อยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพื่อนำมาขายทอดตลาด ใช้หนี้เงินให้แก่เจ้าหนี้โดยการยึดทรัพย์นั้น ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติดังนี้

- (1) มีอำนาจค้ำ สถานที่ใด ๆ อันเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาปกครองอยู่ เช่น บ้านที่อยู่ คลังสินค้า โรงงานและร้านค้าขาย
- (2) มีอำนาจที่จะยึด ตรวจสมุดบัญชีหรือแผ่นกระดาษซึ่งอยู่ในสถานที่ดังกล่าว
- (3) มีอำนาจกระทำการใด ๆ ตามสมควร เพื่อเปิดสถานที่ บ้านที่อยู่หรือโรงเรียน รวมทั้งตู้รับรษณีย์ ตู้เย็นที่เก็บของอื่น

¹⁰ พิพัฒน์ จักรางกูร , คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง , (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา , 2531) , หน้า 812.

¹¹ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 279 วรรค 1.

(4) ถ้ามีผู้ชักชวนการบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีขอความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินการบังคับคดีจนได้อำนาจดังกล่าวข้างต้นตามกฎหมายเขียนไว้คู่ จะให้อำนาจกว้างขวาง¹²

จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงว่า การค้นสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีหมายค้นของศาล แต่นอกจากการค้นเท่าที่ได้วางหลักไว้กว้าง ๆ เพียงเช่นนี้ ทำให้ทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานบังคับคดี ในการค้นมีปัญหาค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการค้นทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง เนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ง่าย ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจึงทำการย้าย ถ่ายเท ทรัพย์สินประเภทนี้ไปได้ง่าย เพื่อให้พ้นจากการบังคับคดี สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างบางชนิด ก็มีราคาค่อนข้างสูง เช่น เพชร ทอง นาค เงิน อื่น ๆ รวมทั้งทรัพย์สินประเภทที่มีเอกสารแสดงถึงกรรมสิทธิ์ เช่น เรือ เครื่องจักร หรือทรัพย์สินที่มีเอกสารกำกับตัวทรัพย์สินแสดงถึงการให้มีให้ใช้ เช่น รถยนต์ ปืน อื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ได้มอบให้บุคคลภายนอกใช้หรือฝากไว้ หากมีการค้นพบเอกสารสิทธิเหล่านี้ จะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาคิดตามยึดทรัพย์สินเหล่านี้มาได้ แต่การดำเนินการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดี จะมุ่งที่ตัวทรัพย์สินที่จะยึด ซึ่งทางปฏิบัติควรยึดเอกสารต่างๆด้วย และในทางปฏิบัติหากทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะทำการเข้าไปยึดได้หรือไม่ กฎหมายไม่ได้ให้อำนาจไว้ เช่น ไปพบรถยนต์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจอดอยู่ในบ้านของผู้อื่นหรือมีทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในความครอบครองในบ้านของผู้อื่น เช่น เครื่องทองรูปพรรณ เพชร นิล จินดา เช่นนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดี อาจไม่สามารถเข้าไปยึดมาได้ อีกทั้งกฎหมายก็ไม่ได้เปิดโอกาสให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องต่อศาลแสดงถึงเหตุอันควรเชื่อว่า มีทรัพย์สิน บัญชี เอกสาร หรือวัตถุอื่นใด อันเกี่ยวกับทรัพย์สิน หรือกิจการของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพื่อขอให้ศาลออกหมายค้นสถานที่ของบุคคลอื่นใด โดยเปิดโอกาสให้ศาลไต่สวน เพื่อให้ศาลออกหมายค้นสถานที่นั้น เพื่อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการเข้าไปค้นและยึดทรัพย์สินเหล่านั้นได้

นอกจากนี้แล้ว หากมีกรณีเข้าไปค้นในบ้านของลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งเป็นหญิงพบว่าลูกหนี้สวมใส่เครื่องเพชรทองมีราคา เจ้าพนักงานจะเข้าไปใช้กำลังปลดทรัพย์เอาได้หรือไม่ หากกรณีบางครั้ง ลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งเป็นหญิงนั้น ได้ถอดแหวนใส่เข้าไปในช่องอก ก็ไม่ทราบว่าจะอย่างไรจึงจะยึดได้ จะถือว่าเป็นการชักชวน แต่การบังคับคดีจะขอให้ตำรวจช่วยเหลือก็ไม่สะดวก เพราะต้องไปตามตำรวจมา

¹² ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 279 วรรค 2.

การขอคำสั่งตำรวจไปช่วยเหลือตามกฎหมาย หากยังไม่มีคำสั่งขวางของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ตำรวจจะไม่ดำเนินการช่วยเหลือ เพราะอ้างว่าต้องมีการขวางเสียก่อน จึงค่อยมาขอตำรวจไป¹³ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นช่องโหว่ของกฎหมาย ซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอในบทสรุปและเสนอแนะต่อไป

4.3 ปัญหาความสมบูรณ์ของการยึด

เมื่อศาลมีคำพิพากษาในคดีแพ่ง ให้จำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาแพ้คดีแล้ว ถ้าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษายังมิได้ปฏิบัติตามนั้น และนับกำหนดเวลาที่ศาลกำหนดไว้ในคำบังคับ และโจทก์หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ย่อมขอให้ศาลทำการบังคับคดีได้ เมื่อศาลออกหมายบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจเกี่ยวกับการบังคับคดีต่อไป¹⁴

ถ้าหากคำพิพากษานั้นเป็นการให้ชำระเงิน เจ้าพนักงานบังคับคดี นอกจากจะมีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 278 แล้ว ก็ยังมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษาอีกด้วย¹⁵ การรวบรวมเงินเช่นนี้ กฎหมายกำหนดวิธีการไว้ว่า อาจกระทำได้โดยวิธียึด อาศัย และขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ความยุ่งยากของวิธีการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา จะต้องมีการกระทำที่ตัวทรัพย์สิน การยึดจะต้องทำให้เห็นประจักษ์แจ้ง เพื่อยันต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา และต่อบุคคลภายนอก ว่าทรัพย์สินนั้นได้ถูกยึดแล้ว ที่กฎหมายต้องบัญญัติถึงวิธีการยึดสังหาริมทรัพย์¹⁶ แตกต่างไปจากการยึดอสังหาริมทรัพย์¹⁷ เนื่องจากสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้ง่าย ทำให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา สามารถเคลื่อนย้ายถ่ายเททรัพย์สินให้พ้นจากการบังคับคดีได้ง่าย ทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทำการยึดทรัพย์สินประเภทสังหาริมทรัพย์ได้ยาก และโดยเฉพาะสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง จะมีปัญหาการยึดมาก โดยเฉพาะ

¹³ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี, หน้า 173.

¹⁴ อำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 278 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁵ อำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 282 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁶ อำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 303 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

¹⁷ อำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 304 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ปัจจุบัน ปัญหาเรื่องการบังคับคดีสังหาริมทรัพย์ มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 บัญญัติว่า “การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดย

(1) นำเอาเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใด หรือแก่บุคคลใด ตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ หรือ

(2) มอบไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในความอารักขาของบุคคลอื่นใด ซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และแจ้งการยึดให้ลูกหนี้ หรือบุคคลเช่นวานั้นทราบ กับต้องการทำให้การยึดนั้นเห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราหรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่สมควร”

จากบทบัญญัติมาตรา 303 (2) ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ต้องมีการกระทำโดยให้เห็นประจักษ์ ด้วยการประทับตราหรือเครื่องหมายอื่นใด ในตัวทรัพย์สิน ดังนั้น การยึดสมบูรณ์เมื่อไหร่ ไม่แจ้งชัด ปัญหาของการยึดทรัพย์สินจะสมบูรณ์เมื่อใด เพราะอะไร การยึดทรัพย์สินบังคับคดีนั้นไม่ใช่เป็นการได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมา ความสมบูรณ์ของการยึด ควรเป็นลักษณะเข้าไปตรึงทรัพย์สินเท่านั้น เพื่อก่อให้เกิดการชำระหนี้ ดังนั้น ความสมบูรณ์ของการยึดทรัพย์สิน คือ จะสมบูรณ์เมื่อไหร่ เป็นปัญหาของการดำเนินการบังคับคดี การที่เจ้าพนักงานบังคับคดี กระทำการยึดทรัพย์สินโดยการประทับตรา ถือว่าเป็นองค์ประกอบของการยึดหรือไม่ ถ้ายังไม่ประทับตรา การยึดจะสมบูรณ์หรือไม่ และการประทับตราจะอย่างไร คือ

(1) ต้องประทับตราต่อตัวทรัพย์สินที่ยึดหรือไม่

(2) มีการแยกทรัพย์สินออกมา และทำเครื่องหมายอย่างทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หรือทรัพย์สินอยู่ในภาชนะใด ก็ประทับตราที่ภาชนะนั้น

แต่ปัญหามีว่า กรณีทรัพย์สินที่แบ่งแยกได้ในตัวเอง เช่น เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยจะเข้าไปทำการยึดไม้ซุง จำนวน 500 ท่อน ในป่า จะดำเนินการประทับตราอย่างไร ให้ถือว่ามีผลสมบูรณ์ของการยึดไม้ซุงที่จะยึดทุกท่อน และหากมีการประทับตรายังไม่ครบทุกท่อน ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้เคลื่อนย้ายท่อนที่ยังไม่ได้ประทับตรา และได้นำไปขายให้แก่บุคคลภายนอกผู้สุจริต มีปัญหาว่าบุคคลภายนอกผู้สุจริต จะมีสิทธิในไม้ซุงนั้นดีกว่าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีหรือไม่ จะเห็นได้ว่า ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 305 บัญญัติว่า “การยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ดังบัญญัติไว้ในสองมาตราก่อนนี้ มีผลดังต่อไปนี้

(1) การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอน หรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกยึดภายหลังที่ได้ทำการยึดไว้แล้วนั้น หากอาจใช้ยื่นแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือ

เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ไม่...” กรณีดังกล่าว หากถือว่าการยึดไม่ซุงที่ยังไม่ได้ประทับตรา ยังไม่สมบูรณ์ตามความหมายของบทบัญญัติ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 เมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอนหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิในไม่ซุงที่ถูกยึดภายหลังที่ได้ทำการยึดไว้แล้ว อาจใช้ยื่นแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ บุคคลภายนอกจึงมีสิทธิคิดว่า การแปลความเช่นนี้ก็จะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ไม่อาจบังคับเอากับทรัพย์สินดังกล่าวของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ ซึ่งเป็นปัญหาในทางปฏิบัติมาก

ปัญหาประการต่อมา คือ ในกรณีที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีได้ดำเนินการแจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ กับมีการทำให้การยึดเห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราตัวทรัพย์สินนั้นแล้ว ถือว่าการยึดนั้นสมบูรณ์มีผลต่อมาว่า หากลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอนหรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกยึดภายหลังที่ได้ทำการยึดไว้แล้วนั้น หากอาจใช้ยื่นแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ไม่ ปัญหาที่ว่า หากเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดทรัพย์สินนั้นแล้ว ใ้มอบไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในความอารักขาของบุคคลอื่นใด ของครอบครัวทรัพย์สินนั้นอยู่¹⁸ แต่หากลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการโดยทุจริต มีการลักลอบทำลายตรา หรือเครื่องหมายที่เจ้าพนักงานบังคับคดี ได้ประทับไว้ที่ทรัพย์สินนั้น แล้วนำทรัพย์สินนั้นไปขายให้กับบุคคลภายนอก ผู้กระทำการโดยทุจริต ในการซื้อทรัพย์สินนั้นก็ถือว่า ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ก่อให้เกิด โอน หรือเปลี่ยนแปลงซึ่งสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกยึดภายหลังที่ได้ทำการยึดไว้แล้ว บุคคลภายนอกถึงแม้ซื้อโดยทุจริตและมีค่าตอบแทน ก็ไม่ได้ในสิทธิหรือทรัพย์สินนั้นไป เพราะตามกฎหมายไม่ต้องคำนึงว่าบุคคลภายนอกจะกระทำโดยทุจริตหรือไม่ก็ตาม ดังนี้ การกระทำดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยทุจริต และเสียค่าตอบแทน หากบุคคลภายนอกผู้ทุจริต จะได้รับเงินคืนจากลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือกรณีอาจไม่ได้รับเงินค่าซื้อทรัพย์สินนั้นคืนก็ได้ หากลูกหนี้ได้ทำการใช้จ่ายเงินนั้นหมดแล้ว และลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินอื่นใดอีก หรือหากจะทำการติดตามยึดทรัพย์สินนั้นคืนกลับมา แต่เนื่องจากทรัพย์สินนั้นเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ และสามารถเคลื่อนย้ายถ่ายเททรัพย์สินนั้นให้พ้นจากการบังคับคดีได้ง่าย จึงยากที่จะทำการติดตามทรัพย์สินนั้นกลับคืนมาได้ และก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากที่จะตามมาอีกมากมาย

¹⁸ ยานาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 303 (2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.4 ปัญหาของการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทต่าง ๆ

กระบวนการบังคับคดี ในเรื่องการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้น กระบวนหรือกลไกที่นำมาใช้ จะต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับภาวะในปัจจุบัน ที่ได้ได้ว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นไปอย่างมากมาย ดังนั้น การบังคับคดีเกี่ยวกับการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีประสิทธิผลและเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในผลแห่งคำพิพากษาของศาลแล้วกระบวนการของการดำเนินการ จึงต้องเป็นไปตามกฎหมายที่ต้องเหมาะสม กับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ถ้าพิจารณาถึงตัวบทกฎหมาย ในเรื่องการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างแล้ว มีบทบัญญัติอย่างกว้าง ๆ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 ซึ่งบัญญัติว่า “การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดย

(1) นำเอาเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ หรือ

(2) มอบไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือมอบไว้ในความอารักขาของบุคคลอื่นใด ซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และแจ้งการยึดให้ลูกหนี้ หรือบุคคลเช่นนั้นทราบ กับต้องกระทำให้การยึดนั้นเห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตรา หรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่เห็นสมควร” จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์การบังคับคดี กับสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างเป็นไปอย่างกว้าง ๆ โดยไม่จำกัดถึงสภาพของทรัพย์สิน ประเภทของทรัพย์สินอย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาถึงสภาพหรือประเภทของสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ผู้เขียนเห็นว่าปัจจุบันนี้ สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างมีการแยกสภาพ และประเภทกันไว้ 3 ประเภท

ประเภทแรก สังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่าง ที่มีหนังสือหรือเอกสารของทางราชการออกให้ และกำกับกับตัวทรัพย์สิน เพื่อแสดงหรือเป็นหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ ในตัวสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้น เช่น เรือกำปั่นหรือเรือมีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ สัตว์พาหนะ เครื่องจักรและอื่น ๆ ซึ่งถ้าคำนึงถึงสภาพของสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทนี้แล้ว จะมีสถานะทางกฎหมาย เหมือนอสังหาริมทรัพย์ คือมีเอกสารหรือหนังสือ แสดงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น ซึ่งเมื่อมีการทำนิติกรรม จำหน่าย จ่ายโอน ต้องทำการจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพียงแต่แตกต่างที่สภาพตัวทรัพย์สิน คือ อสังหาริมทรัพย์ไม่อาจเคลื่อนย้ายได้ และคงอยู่ถาวร แต่สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีเอกสารหรือหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ มีสภาพที่เคลื่อนที่ไปไหนมาไหนได้ และติดตรึงถาวรอยู่กับที่ ขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์ในตัวทรัพย์สินว่า จะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร การยึดสังหาริมทรัพย์ประเภทนี้

ทำให้การยึดต้องกระทำที่ตัวทรัพย์สิน ตามมาตรา 303 ดังกล่าว ก็ถือว่ามีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว แต่ยังมีระเบียบกระทรวงยุติธรรมกำหนดให้แจ้งต่อนายทะเบียนแห่งทรัพย์สินด้วยเป็นการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทนี้

ดังนั้น จึงมีปัญหาว่า หากมีการยึดทรัพย์สินประเภทนี้ ตามหลักเกณฑ์การยึด มาตรา 303 แล้ว และไม่ได้แจ้งต่อนายทะเบียนแห่งทรัพย์สิน ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม จะถือว่าการยึดทรัพย์สินประเภทนี้มีสมบูรณ์ตามกฎหมายหรือไม่

ประเภทที่สอง สังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ประเภทมีหลักฐานการให้มิให้ใช้ทรัพย์สินนั้น สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทนี้ ผู้ที่เป็นเจ้าของในตัวทรัพย์สินนั้นต้องมีการขออนุญาตต่อทางราชการเสียก่อนถึงจะมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของหรือสามารถใช้ทรัพย์สินนั้นได้ซึ่งสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทนี้ทางราชการต้องออกหนังสือ หรือเอกสารกำกับในตัวทรัพย์สินไว้เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่าบุคคลใดเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้มิให้ใช้ทรัพย์สินนั้น แต่หลักฐานนี้มิได้เป็นหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ซึ่งสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทนี้ ได้แก่ อาวุธปืน รถยนต์ เป็นต้น การยึดประเภทนี้กฎหมายบัญญัติไว้ ตามมาตรา 303 โดยให้ทำการยึดที่ตัวทรัพย์สินเป็นหลัก มิได้กำหนดให้ต้องแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งทรัพย์สินนั้น แต่ในระเบียบกระทรวงยุติธรรม กำหนดว่า ให้แจ้งต่อนายทะเบียนที่ทรัพย์สินนั้นได้จดทะเบียนไว้แล้วเช่นเดียวกัน

ดังนั้น จากความแตกต่างของประเภทและสภาพของสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ มีสภาพและสถานะของการถือครองครองตามกฎหมายที่แตกต่างกันดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสังหาริมทรัพย์ประเภทแรก มีเอกสารหรือทะเบียนแสดงกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน เช่น สัตว์พาหนะ เครื่องจักรเรือที่มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แต่อีกประเภทหนึ่งคือ สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างประเภทหลักฐานการให้มิให้ใช้ทรัพย์สินนั้น จะเห็นได้ว่าสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างทั้งสองประเภทดังกล่าว มีสภาพและสถานะตามกฎหมายผู้ที่เป็นเจ้าของหรือถือครองแตกต่างกันแต่การดำเนินการบังคับคดีจะดำเนินการยึดทรัพย์สินนั้น มีขั้นตอนที่เหมือนกัน หากพิจารณาถึงขั้นตอนของการยึดทรัพย์สิน มีแนวคิด 3 ประการ คือ

- (1) ต้องยึดโดยเด็ดขาด รวดเร็ว เพื่อให้ได้ตัวทรัพย์สินมา
- (2) ต้องมีหลักฐานว่าได้ทำการยึดแล้ว
- (3) ควรมีการป้องกันสิทธิบุคคลภายนอกด้วย มิให้ได้รับความเสียหายในการยึด

นี้ ในระบบสากล ในการบังคับคดีกับทรัพย์สินที่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการที่เอกสารทางทะเบียนก่อน เพราะมีความชัดเจนกว่าตัวทรัพย์สิน

แต่ในระบบการบังคับคดีของประเทศไทยการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างทุกประเภทได้กำหนดให้การยึด มีผลสมบูรณ์ ตามมาตรา 303 เท่านั้น มิได้แบ่งแยกวิธีการยึดสังหาริมทรัพย์

มีรูปร่าง ตามสภาพและสถานะของทรัพย์สิน ซึ่งมีการกำหนดไว้แต่เพียงระเบียบกระทรวงยุติธรรม เท่านั้นที่กำหนดไว้ว่า หากการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ที่มีทะเบียนกรรมสิทธิ์หรือทะเบียน อนุญาตให้มีให้ใช้ จะต้องแจ้งต่อนายทะเบียนแห่งทรัพย์สินนั้น แต่ถ้าสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ที่มี ทะเบียนกรรมสิทธิ์จะมีความชัดเจนตามเอกสารทางทะเบียนว่าใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ส่วนกรณี สังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง ประเภทมีทะเบียนให้มีให้ใช้ ซึ่งทะเบียนดังกล่าว มิใช่หลักฐานแสดง กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน การจำหน่าย จ่ายโอน หรือเปลี่ยนแปลงสิทธิในทรัพย์สินนั้น เพียงแต่ทำการส่ง มอบตัวทรัพย์สิน ก็มีผลสมบูรณ์เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้วดังตัวอย่างเปรียบเทียบ เช่น กรณีของรถยนต์ ซึ่งเป็นสังหาริมทรัพย์ ซึ่งหลักฐานทางทะเบียนที่ทางราชการออกหลักฐานผู้ถือ กรรมสิทธิ์ แต่ตามนัย คำพิพากษาฎีกาที่ 60/2529 ตัดสินว่า รถยนต์ไม่ใช่ทรัพย์สินที่อยู่ในบังคับของ มาตรา 456 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อ แต่ ขณะทำสัญญาซื้อขายกัน โดยมีพิกัดไปโอนทะเบียน ส่วนการโอนทะเบียนรถยนต์ตามกฎหมาย เกี่ยวกับทะเบียนรถยนต์นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ จะควบคุมยานพาหนะและภาษีรถยนต์ กรณี การยึดสังหาริมทรัพย์ประเภทมีทะเบียน เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา มักจะขอตรวจสอบผู้เป็นเจ้าของ ทางทะเบียนได้ง่าย เพราะว่าเอกสารทางทะเบียน เป็นเอกสารมหาชน แต่จะตามตัวทรัพย์สินเพื่อทำการ ยึดก่อนข้างที่จะลำบาก เนื่องจากทรัพย์สินประเภทนี้ เคลื่อนที่ได้ง่าย และลูกหนี้มักจะนำทรัพย์สินหลบ ซ่อน หรือจำหน่ายจ่ายโอน เพื่อให้พ้นจากการบังคับคดี ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะทำการยึด เมื่อพบทรัพย์สิน ประเภทนี้ของลูกหนี้ มักจะถูกจำหน่ายจ่ายโอนไปเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงทาง ทะเบียน ซึ่งตามนัยฎีกาข้างต้น ถือว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินประเภทนี้ ได้โอนกรรมสิทธิ์ไปยังบุคคล ภายนอกแล้ว แม้ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงทางทะเบียน ซึ่งการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีทะเบียน ประเภทนี้มักจะไม่สามารถประสบความสำเร็จ หรือได้ทรัพย์สินมาขายทอดตลาด ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา

ประเภทที่สาม สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างทั่ว ๆ ไป หรือที่ไม่มีเอกสารหรือทะเบียน แสดงกรรมสิทธิ์ หรือการให้มีให้ใช้ ทรัพย์สินประเภทนี้เมื่อไม่มีเอกสารใด ๆ กำกับตัวทรัพย์สิน การยึด ทรัพย์สินประเภทนี้ จึงเกิดข้อผิดพลาดในการยึดเสมอ เพราะไม่สามารถพิสูจน์ความเป็นเจ้าของในตัว ทรัพย์สินประเภทนี้ และทำการยึดลำบาก เนื่องจากเคลื่อนย้ายได้รวดเร็ว ลูกหนี้ตามคำพิพากษามักทำ การย้ายถ่ายเททรัพย์สินประเภทนี้ ให้พ้นจากการบังคับคดี ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะทำการนำ ยึดทรัพย์สินเสมอ อีกทั้งปัญหาเมื่อทำการยึดแล้ว ก็จะมีบุคคลภายนอกกล่าวอ้างความเป็นเจ้าของ ในตัวทรัพย์สินนั้น ทำให้การยึดทรัพย์สินประเภทนี้ ไม่ค่อยประสบผล และอีกทั้งเจ้าหน้าที่มักจะหลีกเลี่ยง การยึดทรัพย์สินประเภทนี้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจึงชอบที่จะทำการยึดทรัพย์สินที่มีเอกสาร หรือ ทะเบียนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินเป็นหลัก เพราะมีความชัดเจน แน่นนอน และประสบผลในการบังคับ คดี เช่น ในกรณีการยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีทะเบียนแสดงกรรมสิทธิ์

ดังนั้นจากปัญหาต่าง ๆ ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายได้กำหนดวิธีการยึดสังหาริมทรัพย์ มีรูปร่างประเภทต่าง ๆ ยังมีช่องว่างและไม่สอดคล้องกัน ทำให้การยึดไม่ค่อยจะประสบผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่สุจริตทำการชักย้าย ถ้ายาท หรือจำหน่ายจ่ายโอน ทรัพย์ ของตนได้ เพราะความหลากหลายของประเภทของทรัพย์ เนื่องจากตัวทรัพย์กับเอกสารทาง ทะเบียนกรรมสิทธิ์หรือหลักฐานการให้มีให้ใช้ตัวทรัพย์ อาจอยู่คนละที่ หรืออาจมีแต่ทะเบียนแสดง กรรมสิทธิ์ หรือหลักฐานการให้มีให้ใช้ทรัพย์ อยู่อย่างเดียว แต่ตัวทรัพย์นั้น ได้ถูกทำให้บุบสลาย หรือถูกทำลาย หรือถูกจำหน่ายจ่ายโอน ไปยังบุคคลอื่นแล้วก็ได้ จึงทำให้ไม่อาจทราบได้ว่าใครเป็น เจ้าของที่แท้จริง ทำให้การยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างเหล่านี้ อาจเกิดความไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดผล เสียค่าใช้จ่าย ค่าเช่า และทำให้การยึดมีผลไม่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคใน การบังคับคดีอีกหลายประการ

4.5 ปัญหาความล่าช้าของกระบวนการบังคับคดี

การบังคับคดีต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาให้ชำระหนี้เงินนั้นคำพิพากษา ของศาลส่วนมาก มักจะเป็นคำพิพากษาที่กำหนดให้มีการจ่ายเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งถ้าลูกหนี้ตามคำ พิพากษา ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษานั้น เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก็ต้องดำเนินการเพื่อยึดทรัพย์สินของ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาอย่างเพียงพอ เพื่อจะทำการขายทอดตลาดทรัพย์นั้น นำเงินมาชำระหนี้ตามคำ พิพากษาแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแต่ตามขั้นตอนที่กำหนดนี้ ก็ยังมีปัญหาที่ตามมาอีกมากมาย ที่เจ้า หนี้ตามคำพิพากษาจะต้องประสบกับกรณีของการยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง เพราะนอกจากปัญหา ความสมบูรณ์ของการยึดทรัพย์ และปัญหาของการยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีทะเบียนแสดงกรรมสิทธิ์ สังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีทะเบียนแสดงกรรมสิทธิ์แต่มีหลักฐานแสดงการให้มีให้ใช้ดังที่ผู้เขียนได้กล่าว มาแล้ว ปัญหาในการนำยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือปัญหาการป้องกันการโอนไป ซึ่งสิทธิในทรัพย์สินต่าง ๆ ของ ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ก็ยังไม่ค่อยได้ผลมากนัก หรือปัญหาของ ความไม่เป็นธรรม และความล่าช้าในการบังคับคดี อันเกิดจากการบังคับคดี ซึ่งในบางกรณีเจ้าหนี้ ตามคำพิพากษาต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เสมอ ในการดำเนินการบังคับคดี เนื่องจาก ความไม่สุจริตของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโดยหลักของบทบัญญัติของกฎหมายที่ เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ สังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้น ผลของการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์ที่ซื้อขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะได้ทำการซื้อขายกันหรือส่งมอบ

ตัวทรัพย์สิน¹⁹ และทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าได้ชำระราคากันแล้วหรือไม่ การชำระราคาทรัพย์สินที่ขาย เป็นเพียงข้อกำหนดของสัญญาเท่านั้น หากชำระสำคัญที่จะทำให้สัญญาซื้อขายไม่สมบูรณ์ไม่²⁰ จึงเห็นได้ว่าทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่เจ้าหนี้ยื่นนำยื่นนี้ อาจเกี่ยวพันอยู่กับสัญญาที่ลูกหนี้ได้ทำขึ้น เกี่ยวกับบุคคลภายนอก อาจเป็นการซื้อขายสังหาริมทรัพย์นั้น หรือการจำหน่ายจ่ายโอน หรือเปลี่ยนแปลง กรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์นั้น ซึ่งสามารถเปลี่ยนมือได้ง่าย โดยลูกหนี้ที่ไม่สุจริตร่วมมือกับบุคคลภายนอก สร้างพยานขึ้นมาว่าลูกหนี้ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สิน เนื่องจากสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้โดยง่ายด้วย ประกอบกับระยะเวลานับจากการพิพากษาจนถึงวันที่ทำการบังคับคดีจริง ๆ นั้น ยาวนานเพียงพอที่จะเปิดช่องทำให้ลูกหนี้อพยพ ถวายเท ทรัพย์สินหลบหนีไปได้ อีกทั้งปัญหาของการพิสูจน์ในตัวทรัพย์สิน ว่าใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงนั้น ก็หาพยานหลักฐานและการพิสูจน์เป็นไปได้อาก เนื่องจากการซื้อขายทรัพย์สินเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือไม่ต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใด²¹ ก็สามารถทำการซื้อขายได้และสมบูรณ์ได้ตั้งแต่ขณะทำสัญญาซื้อขายกันหรือ เพียงการส่งมอบทรัพย์สินนั้น จึงมีปัญหาวว่าเจ้าหนี้ยื่นนำยื่นทรัพย์สินนั้นได้หรือไม่ เป็นเรื่องยากแก่การพิสูจน์ของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ทำให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาผู้ไม่สุจริตทำการจำหน่าย จ่ายโอน หรือส่งมอบทรัพย์สินให้กับบุคคลภายนอก ก่อนมีการยึดทรัพย์สินนั้น โดยการฉ้อฉลของลูกหนี้ หรือกรณีที่แม้กระทั่งลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้ครอบครองสังหาริมทรัพย์เอง แต่เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้นำยึดทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว บางกรณีบุคคลภายนอก หรือพรรคพวกของลูกหนี้ที่ไม่สุจริต อาจเข้ามาดำเนินการใช้สิทธิร้องขจัดทรัพย์สิน หรือขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ได้มีการยึดไว้อยู่เสมอ²² ซึ่งทำให้เกิดข้อโต้แย้งในชั้นบังคับคดีว่า ทรัพย์สินนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของใคร และบุคคลภายนอกผู้ไม่สุจริตเหล่านั้น จะร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินที่ถูกยึดไปแล้วได้หรือไม่ ทำให้เกิดเป็นคดีสาขาขึ้นระหว่าง เจ้าหนี้ตามคำพิพากษากับผู้ร้องขจัดทรัพย์สิน และทำให้มีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการร้องขจัดทรัพย์สินขึ้นอีก ซึ่งเป็นช่องทางทำให้เกิดความล่าช้าในการบังคับคดี อันเกิดจากการต้องการประวิงการบังคับคดีของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นเอง นอกจากนี้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288

¹⁹ คูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1700/2527

²¹ เปรียบเทียบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 450

²² คูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288

ซึ่งกำหนดว่า การร้องขัณฑ์นั้นให้ผู้ร้องขัณฑ์ ยื่นคำร้องขัณฑ์เสียก่อนเอาทรัพย์สินขายทอดตลาด เพราะถ้าขายไปแล้วโดยชอบ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมตกเป็นของผู้ซื้อ ตามในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330 ซึ่งบัญญัติว่า “สิทธิของผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ในคดีล้มละลายนั้นท่านว่ามีเสียไปถึงแม้ภายหลังจะพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีไซ้ของจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือผู้ล้มละลาย” และมีคำพิพากษาฎีกาที่ 527/2477 “ตัดสินว่าผู้ซื้อที่คืนจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล แม้ยังไม่ทันโอนโอนคน เจ้าหนี้ของลูกหนี้ก็ไม่มีสิทธิยึดที่คืนนั้น คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้แสดงว่า การซื้อโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ไปทีเดียว เจ้าหนี้อื่นไม่มีสิทธิยึดที่คืนนั้น” และมีคำพิพากษาฎีกาที่ตัดสินตรงข้ามกับคำพิพากษาฎีกานี้ คือคำพิพากษาฎีกาที่ 26/2537 ตัดสินว่า “ที่คืนที่โจทก์นำยึดเป็นของผู้ร้อง ไม่ใช่ของจำเลยซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา การบังคับคดีรายนี้ จึงฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ลักษณะ 2 ว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งผู้ร้อง ในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งต้องเสียหายในการบังคับคดีนั้น ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลยกเลิกกระบวนการบังคับนั้น ได้ก่อนการบังคับคดีได้สำเร็จลง แต่ต้องไปช้ากว่า แปกวัน นับแต่ทราบการฝ่าฝืนนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 วรรคสอง เมื่อการบังคับคดียังไม่เสร็จสิ้นลง เพราะโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ยังไม่ได้รับเงินจากการขายทอดตลาดไป ผู้ร้องเพิ่งทราบเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2531 โดยการไปตรวจดูหลักฐาน ณ สำนักงานที่คืน ผู้ร้องยื่นคำร้องเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2531 จึงเป็นการยื่นภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้

เมื่อการขายทอดตลาดเป็นการบังคับคดีที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งศาลจะต้องสั่งเพิกถอนเสีย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 วรรคสอง และยอมส่งผลให้การขายทอดตลาดสิ้นผลไป ฉะนั้น แม้ผู้ซื้อทรัพย์สินจะซื้อที่คืนโดยสุจริตในการขายทอดตลาดก็ตาม แต่เมื่อการขายทอดตลาดต้องถูกเพิกถอนไป ผู้ซื้อทรัพย์สินก็ไม่มีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330” เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง คำพิพากษาฎีกาทั้งสองดังกล่าวข้างต้น มีปัญหาควรพิจารณาคือ การแปลกฎหมายในคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว จะขัดกับกฎหมายสารบัญญัติหรือไม่ หรือขัดกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเองหรือไม่ กล่าวคือ การร้องขัณฑ์นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 ให้ยื่นคำร้องเสียก่อนเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาด เพราะถ้าขายไปแล้วโดยชอบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมตกเป็นของผู้ซื้อตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างคำพิพากษาทั้งสองฎีกาดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะคำพิพากษาฎีกาที่ 26/2537 นั้น ท่านอาจารย์ประจักษ์ พุทฺธสมบัติ ได้ให้ข้อคิดข้อพิจารณา และวิจารณ์ว่า คำพิพากษาฎีกาดังกล่าว ทำให้เกิดข้อ

สงสัยหลายประการ ประการแรกคือ การขายทอดตลาดชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่ชอบก็ย่อมเพิกถอนการขายทอดตลาดได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 296 กรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วิธีการยึดทรัพย์ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว แต่เมื่อทรัพย์ไม่ใช่ทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าของต้องมาร้องขจัดทรัพย์ก่อนนำทรัพย์ออกขายทอดตลาดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 ในการขายทอดตลาด ย่อมมีการประกาศโฆษณาอย่างเปิดเผยให้ทราบล่วงหน้าด้วยเวลาอันสมควรเพื่อให้บุคคลภายนอก (คดี) ได้ทราบต้องมีการแจ้งให้คู่ความทราบด้วย การขายก็ขายอย่างเปิดเผย การสู้ราคาก็ต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำการเสนอซื้อโดยการประมูลซื้อสู้ราคากัน ฉะนั้น เมื่อมีการขายทอดตลาดโดยชอบ ผู้ซื้อได้ประมูลซื้อโดยสุจริตย่อมได้กรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330 กฎหมายปิดปากให้กรรมสิทธิ์เป็นของผู้ซื้อ โดยสุจริตเป็นเด็ดขาดไปแล้ว²³ เจ้าของหาอาจขอให้เพิกถอนการขายได้ไม่เพราะกฎหมายปิดปากเสียแล้ว ส่วนสิทธิของเจ้าของเป็นอย่างไรต่อไป ต้องศึกษาจากกฎหมายสารบัญญัติว่า ควรมีสติหรืออย่างไร ควรได้เงินจากการขายไปหรือไม่ หรือติดตามเอาจากใครได้บ้างเท่านั้น การยึดก็ยึดการขายก็ดี ไม่มีอะไรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย การแปลว่ายึดทรัพย์ของผู้อื่น ซึ่งตามฎีกานี้ถือว่าเป็นการยึดที่ไม่ชอบตาม มาตรา 296 วรรคสอง นั้นน่าจะไม่ต้อง เพราะถ้าทรัพย์เป็นของผู้อื่นต้องใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 มิใช่มาตรา 296 และเมื่อใช้มาตรา 296 ก็จะขัดกับหลักในกฎหมายสารบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330 ทั้งยังขัดกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 ด้วย เรื่องนี้เห็นทีจะเป็นปัญหาต่อไปจนกว่าจะมีการตีความกฎหมายให้ชัดเจนกว่านี้²⁴ และตามนัยฎีกานี้ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการตีความกฎหมายเช่นนี้แล้ว นอกจากจะขัดกับกฎหมายคั้งที่กล่าวมาแล้ว ยังเป็นช่องว่างของกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ลูกหนี้และพรรคพวกของลูกหนี้ที่ไม่สุจริต ประวิงการบังคับคดีได้ และก่อให้เกิดความล่าช้าในกิจการบังคับคดียิ่งขึ้น และอาจกล่าวได้ว่า หากมีกระบวนการใด ที่ไม่ชอบในการบังคับคดีกฎหมายเปิดโอกาสให้เพิกถอนได้เสมอก่อนการบังคับคดีได้เสร็จลง ซึ่งหากเป็นการกระทำที่ชอบ ก็เป็นธรรมแก่คู่ความ แต่ก็ถือว่าเป็นช่องทางหนึ่งซึ่งลูกหนี้หรือพรรคพวกของลูกหนี้ผู้ไม่สุจริต ใช้อาศัยช่องว่างของกฎหมาย หรือก่อให้เกิดอุปสรรคต่างๆ ต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา

²³ ประมูล สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1. 4 พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม) , 22 สิงหาคม 2525 หน้า 209.

²⁴ ประจักษ์ พุทฺธสมบัติ, คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด , 2540), หน้า 2 - 3.

และถือว่าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษานั้นชนะคดี เพื่อแพ้หากกระบวนการยุติธรรมมิได้แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งทางกฎหมายและทางปฏิบัติได้ดำเนินการเป็นไปอย่างสอดคล้องกันทั้งระบบอย่างแท้จริง

4.6 ปัญหาความเสียหายอันเกิดจากการบังคับคดี

กระบวนการพิจารณาของการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นคือ วิธีการซึ่งบุคคลที่ต้องถูกแพ้คดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งจะต้องปฏิบัติเพื่อให้การได้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้ตามคำพิพากษา แต่วิธีการบังคับคดีนั้น อาจต้องประสบอุปสรรคปัญหาและความยุ่งยากบางประการ เพราะการบังคับคดีจะต้องกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์และส่วนได้เสียของบุคคลต่าง ๆ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ จะต้องมีผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียขัดกันไม่มากก็น้อย กรณีเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา ต้องให้ได้รับผลเต็มตามมูลหนี้ ตามคำพิพากษา พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียม ให้ได้โดยรวดเร็วและโดยบริบูรณ์ที่สุด ส่วนลูกหนี้ตามคำพิพากษาคงถูกดำเนินการบังคับในการปฏิบัติการชำระหนี้โดยวิธีหลีกเลี่ยงความเสียหายเกินกว่ามูลหนี้ และในการดำเนินการบังคับคดีนี้จะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกอย่างเด็ดขาดไม่ว่าจะด้วยประการใดก็ตาม

สำหรับวิธีการในการบังคับคดีของประเทศไทย มีจำกัดให้ทำได้ 3 วิธีใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ การยึดทรัพย์ และขายทอดตลาดทรัพย์สิน การอายัดทรัพย์สิน การจับและจำขัง ซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำบังคับคดี ที่ศาลได้กำหนดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาภายในระยะเวลา และเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในคำบังคับ มิฉะนั้นลูกหนี้จะต้องถูกยึดทรัพย์หรือถูกจับและจำขังดังที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งสำหรับหนี้เงินก็จะถูกยึดทรัพย์หรืออายัดทรัพย์ ส่วนหนี้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการก็อาจบังคับได้ด้วยวิธีจับ และจำขังลูกหนี้ ซึ่งสำหรับหนี้เงินนั้น ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินพอชำระหนี้แล้ว ก็จะจับลูกหนี้นมาขังไม่ได้ เพราะการจำคุกเชิงการบังคับชำระหนี้ได้ถูกยกเลิกมานานแล้ว ศาลจะสั่งให้จับและจำขังได้ก็ต่อเมื่อสภาพแห่งการบังคับคดีไม่เปิดช่องให้ทำได้โดยทางศาลหรือเจ้าพนักงานของศาล และลูกหนี้นั้นสามารถปฏิบัติตามคำบังคับได้ แต่ขัดเงินเท่านั้น แต่จากการที่มีการบังคับคดีด้วยวิธีการดังที่กล่าวมาพบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอันเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายต่อการบังคับคดีอยู่หลายประการ คือ กรณีเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาคำเนิการยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เกินกว่าที่พอจะชำระหนี้ ให้แก่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาโดยมิได้คำนึงว่าทรัพย์สินนั้นอาจมีราคาสูงเกินกว่าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นจำนวนมาก หรือในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้นั้น เจ้าหน้าที่ผู้นำยึดและเจ้าพนักงานบังคับคดี มักตีราคาทรัพย์สินที่ยึดนั้นในราคาที่ต่ำกว่าความเป็นจริง หรือมิได้ตีราคาทรัพย์สินตามราคาท้องตลาด ทำให้

ต้องทำการยึดทรัพย์ของลูกหนี้ ตามคำพิพากษาเกินกว่ามูลหนี้ตามคำพิพากษา เมื่อได้ยึดทรัพย์สินค้ำงกล่าวทั้งหมดของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีก็จะนำทรัพย์สินทั้งหมดขายทอดตลาด เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา แต่บางกรณีการที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษายึดทรัพย์สินเกินกว่ามูลหนี้ ซึ่งเมื่อขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้บางรายการของทรัพย์สินที่ถูกยึดก็เพียงพอที่จะชำระหนี้แล้ว ดังนั้นทรัพย์สินที่ถูกยึดที่ไม่ได้ขายทอดตลาดก็ต้องนำทรัพย์สินนั้นคืนให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยการเพิกถอนการยึดทรัพย์ทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ผู้นำยึดทรัพย์และเจ้าพนักงานบังคับคดีตีราคาทรัพย์สินที่ยึดตามราคาท้องตลาดหรือตามความเป็นจริง ลูกหนี้ก็จะไม่ถูกยึดทรัพย์สินเกินกว่าหนี้ตามคำพิพากษา

ปัญหาประการต่อมา คือการดำเนินการบังคับคดี ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายหรือระเบียบวิธีปฏิบัติ กำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการบังคับคดีให้ดำเนินการบังคับคดีไปโดยเสรี สิ้นลงด้วยความพึงพอใจของทุกฝ่าย ซึ่งอาจจะเป็นวิธีการ โดยให้มีการตกลงไกล่เกลี่ยในเรื่องของราคาทรัพย์สินที่ถูกยึดมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้เขียนพบว่าการบังคับคดีในทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยนำทรัพย์สินที่ยึดมาขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในบางกรณีอาจมีวิธีการอื่น ๆ นอกจากวิธีการขายทอดตลาด โดยการนำทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นมาดำเนินการจัดการตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้เงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษาอย่างสมประโยชน์ที่สุด โดยวิธีการนำทรัพย์สินของลูกหนี้มาปฏิบัติตามสัญญาที่ลูกหนี้มีต่อบุคคลภายนอกเพื่อที่ลูกหนี้จะได้รับการชำระหนี้จากบุคคลภายนอกตามสัญญาฉบับชำระหนี้ตามคำพิพากษาต่อไปซึ่งจะเป็นวิธีการจัดการต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้คิดว่าวิธีการที่จะต้องดำเนินการขายทอดตลาดแต่เพียงอย่างเดียว

การนำทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาออกขายทอดตลาดซึ่งในปัจจุบันดำเนินการโดยกรมบังคับคดีซึ่งเจ้าพนักงานบังคับคดีมิได้มีความชำนาญเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดแต่ละประเภททำให้การขายทอดตลาดมิได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีได้มีผู้ต้องการทรัพย์สินนั้นเข้ามาทำการประมูลการขายทอดตลาด ซึ่งถ้าหากมีองค์กรหรือสถาบัน^{*} ที่มีความชำนาญในเรื่องการนำทรัพย์สินที่ยึดออกขายทอดตลาดก็สามารถที่จะทำให้เจ้าหน้าที่และลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

* ต้องทำการศึกษาปัญหาในหลักการบังคับคดีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบ ของกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการบังคับคดี และลักษณะโครงสร้างของกรมบังคับคดีประกอบ